

INŽENJERSKA GRAFIKA I DOKUMENTACIJA

II predavanje

TEHNIČKO CRTANJE

Tehničko crtanje

- ❖ Cilj tehničkog crtanja je da se trodimenzionalni objekat prikažu u ravni crteža
  - ❖ To se postiže primjenom određenih postupaka tehničkog crtanja kako bi se kod prikaza trodimenzionalnog tijela na papiru (dvodimenzionalni prostor ili ravnina) nadomjestila treća dimenzija
  - ❖ Pri tome predmete treba prikazivati tako da se jednostavno mogu odrediti sve dimenzije predmeta
  - ❖ Tehnički crtež treba da bude jasan, pregledan i precizan
-

PRAVILA TEHNIČKOG CRTANJA

MEST EN ISO 5457:2015

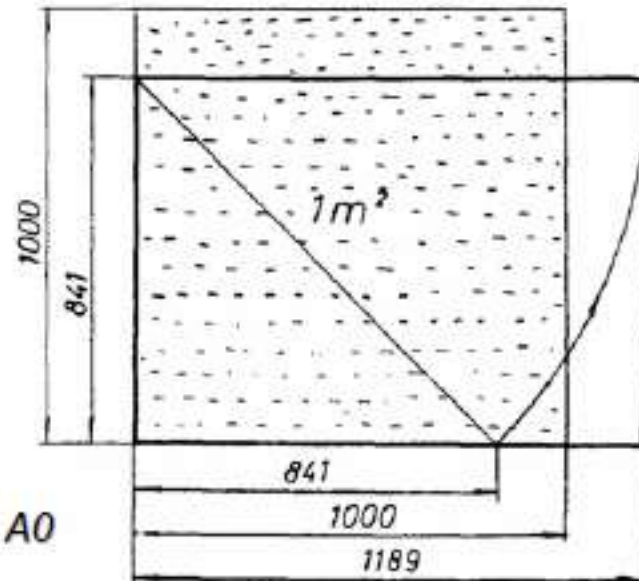
- ❖ Pravila tehničkog crtanja se definišu crnogorskim standardima i usklađena su sa međunarodnim ISO - standardima
  - ❖ Osnovni zadatak ovih standarda je usklađivanje svih vrsta proizvodne dokumentacije urađene ručno ili kompjuterski, vezane za projektovanje i proizvodnju, kapacitete, menadžment, skladištenje i ostalu tehničku dokumentaciju, uključujući sredstva i opremu za crtanje te standardizaciju simbola i jedinica
-

FORMATI PAPIRA

- Tehnički crteži crtaju se na papirima propisanih dimenzija, koji se nazivaju **formati**

Osnovni format je A0

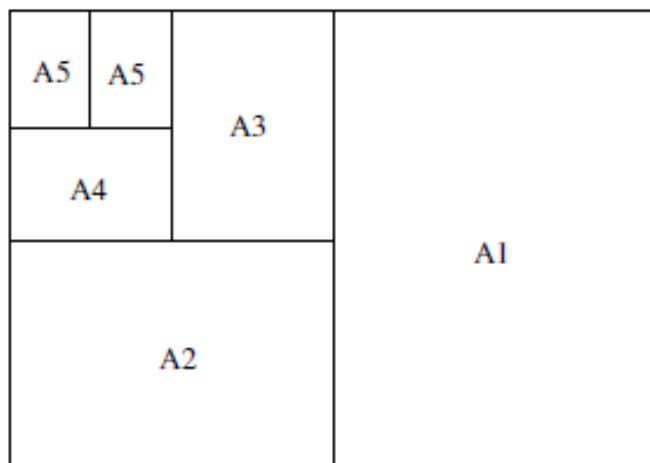
- pravougaonik površine: 1 m^2
- odnos dužina stranica: $1 : 1,41$

Konstrukcija formata A0

FORMATI PAPIRA

- ❖ Manji formati dobivaju se polovljenjem (po dužoj stranici) većeg formata
- ❖ Odnos dužina stranica kod svih formata je 1 : 1,41
- ❖ Kod crtanja predmeta s velikim odnosom dužine prema širini koriste se produženi formati dobijeni spajanjem više osnovnih formata

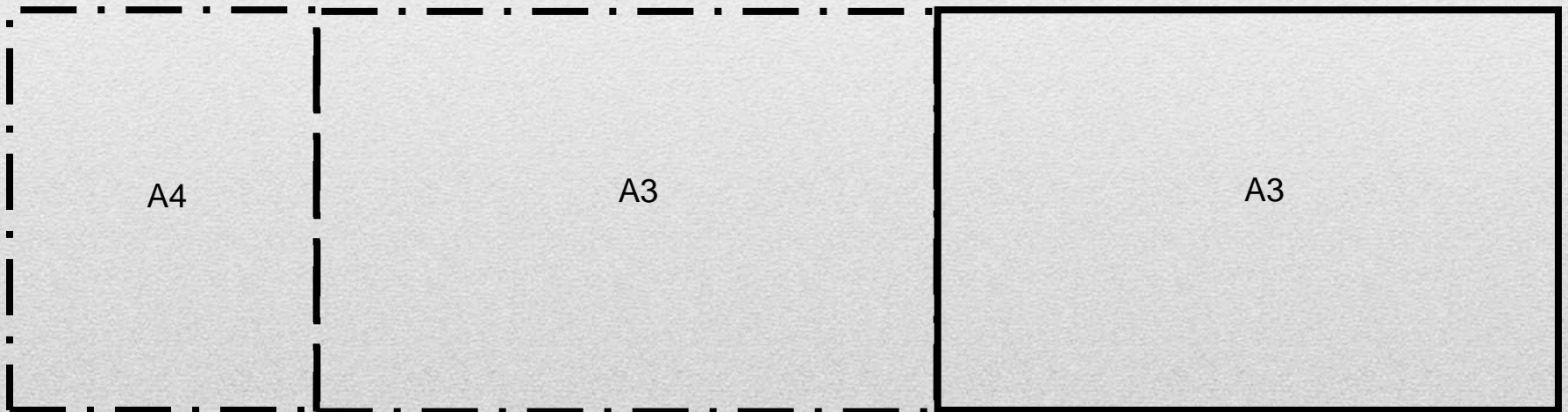

Oznake formata osnovnih veličina	Mere, mm
A0	841 × 1189
A1	594 × 841
A2	420 × 594
A3	297 × 420
A4	210 × 297

Oznake formata produženih veličina	Mere, mm
A3 × 3	420 × 891
A3 × 4	420 × 1189
A4 × 3	297 × 630
A4 × 4	297 × 841
A4 × 5	297 × 1051

FORMATI PAPIRA

- ❖ Za crtanje predmeta kod kojih je odnos dužine i širine vrlo veliki, koriste se produženi formati, koji su sastavljeni od jednakih ili susjednih formata.

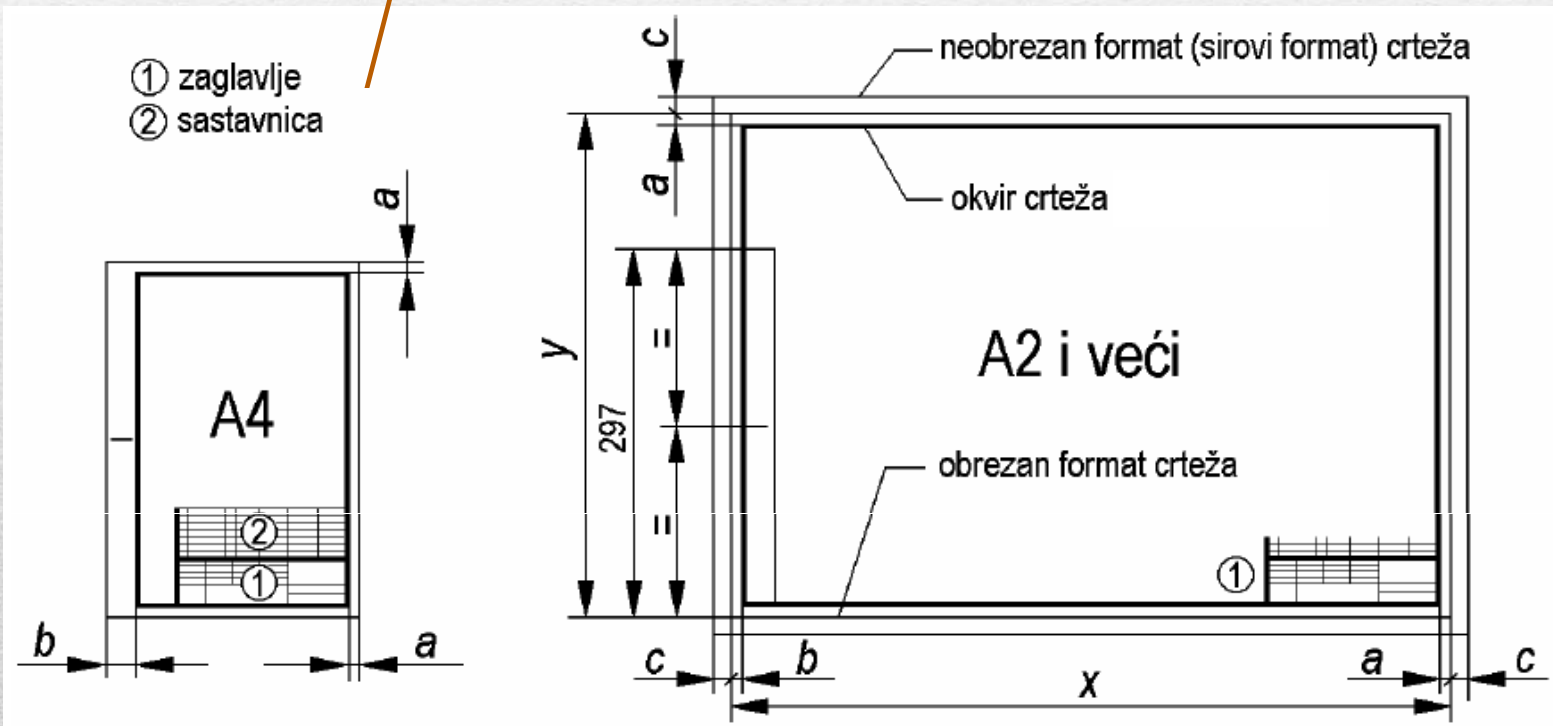

FORMATI PAPIRA

- ❖ Na svim formatima mora postojati linija za opsjecanje i linija kojom je uokviren prostor za crtanje.
  - ❖ Debljina okvirne linije na formatima A0 i A1 iznosi 0.7 mm, a na manjim formatima 0.5 mm.
  - ❖ Na formatima se ucrtavaju zaglavlje i sastavnice, koje služe za unošenje podataka o crtežu, oznake za centriranje, potrebne pri kopiranju crteža, kao i oznake za presavijanje na A3 i većim formatima.
-

FORMATI PAPIRA

Prostor za crtanje ograničen je okvirom crteža koji se crta punom deblom linijom čija širina nije manja od 0,5 mm

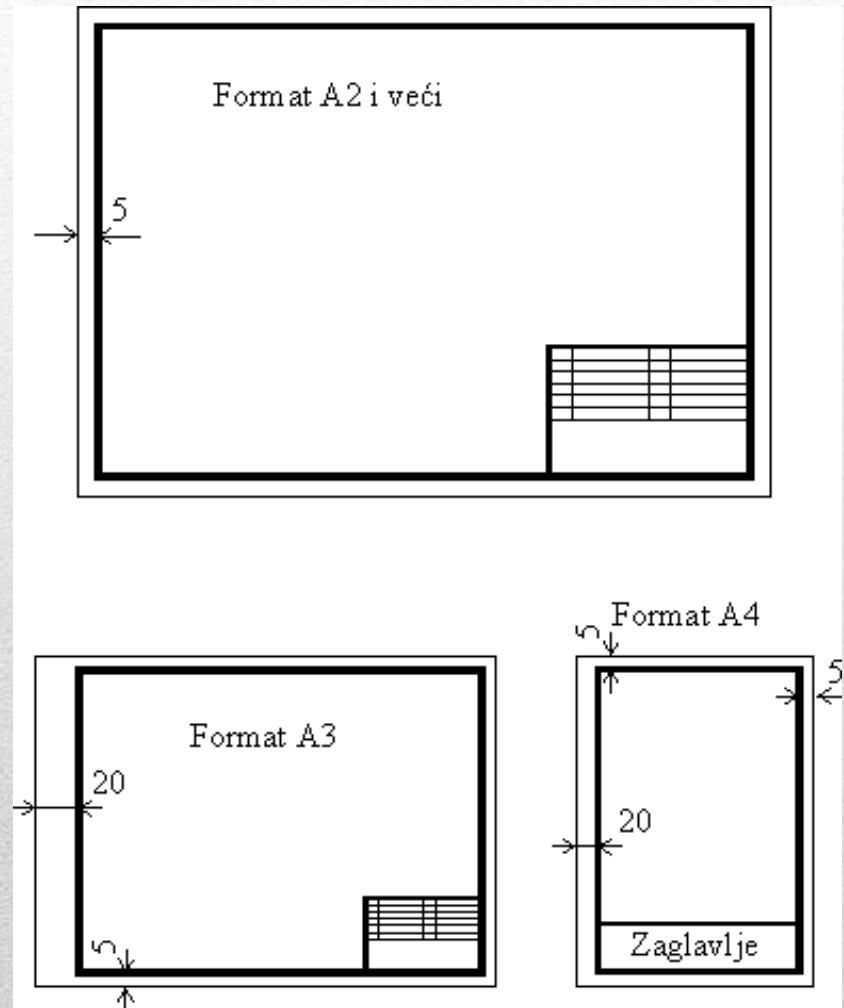
MJERE OBREZANOG I NEOBREZANOG FORMATA

Oznaka formata crteža	Mjera, mm				
	<i>x</i>	<i>y</i>	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>
A0	1189	841	10	5	20
A1	841	594	10	5	20
A2	594	420	7	5	10
A3	420	297	7	20	10
A4	297	210	7	15	10
A5	210	148	-	15	-
A6	148	105	-	15	-

OKVIR CRTEŽA

- ❖ Prostor za crtanje na svakom formatu je ograničen okvirom crteža, čiji su položaj i dimenzije takođe propisani
- ❖ Kod svih formata, osim kod formata A4 i A6, duža stranica je horizontalna

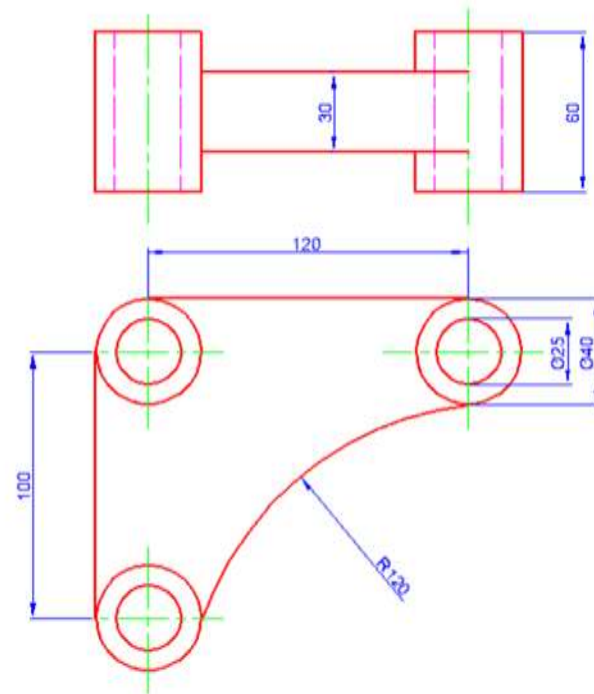
Format		Okvir crteža	
A0	841 x 1189	831 x 1179	5 mm sa svih strana
A1	594 x 841	584 x 831	5 mm sa svih strana
A2	420 x 594	410 x 584	5 mm sa svih strana
A3	297 x 420	287 x 395	20 mm sa leve strane 5 mm sa ostalih strana
A4	210 x 297	185 x 287	20 mm sa leve strane 5 mm sa ostalih strana

ZAGLAVLJE

- ❖ Svaki tehnički crtež mora imati zaglavlje koje služi za upisivanje osnovnih podataka potrebnih za označavanje, razvrstavanje i upotrebu crteža
  - ❖ Zaglavlje je uokvireni dio površine u donjem desnom uglu crteža
  - ❖ Osnovni podaci koje mora sadržati zaglavlje su:
    - naziv crteža
    - razmjera
    - broj crteža
    - naziv firme u kojoj je crtež izrađen
    - imena i potpisi osoba odgovornih za crtež
-

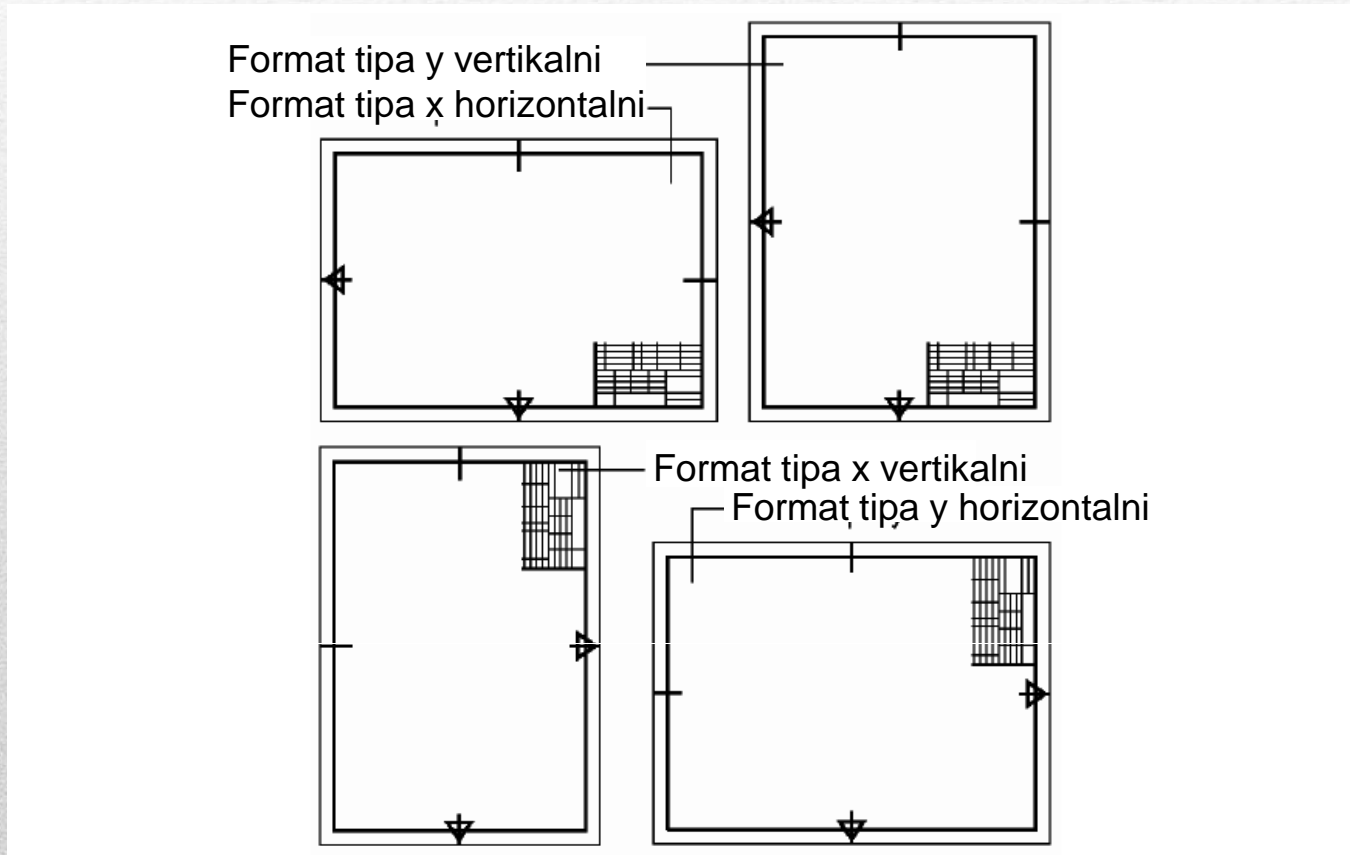
ZAGLAVLJE

	DATUM	PREZIME	POTPIS	MASINSKI FAKULTET U PODGORICI
CRTAO	15.12.2012.	POPADIC M.		
KONSTRUISAO				
ISKR. JLS				
ČYKORAO				
RAZMERA	NAZIV			BR. CRTEZA
				BR. INDEKSA

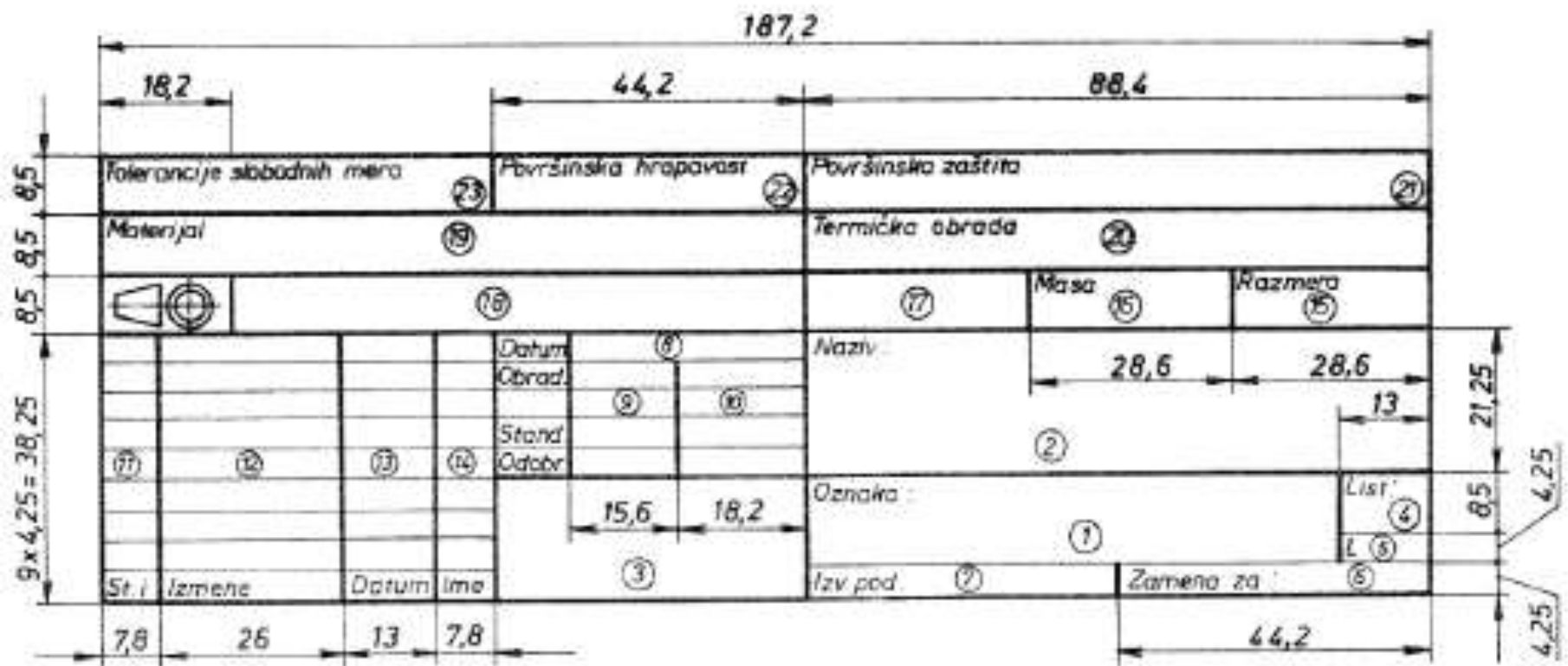
FORMATI TEHNIČKIH CRTEŽA

- X i Y tip formata

ZAGLAVLJE

Zaglavlje za crteže detalja

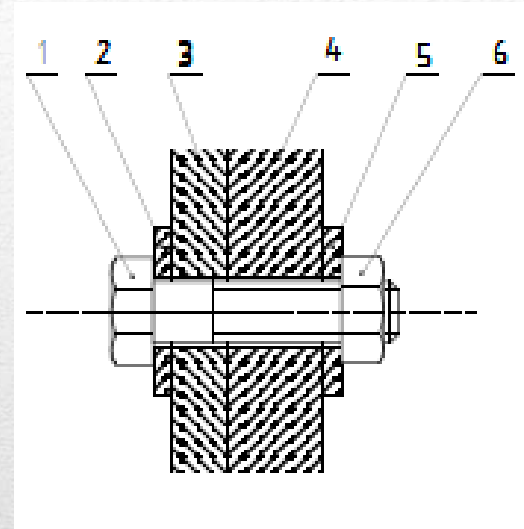
ZAGLAVLJE SA SASTAVNICOM

Zaglavlje za crtež sklopa sa sastavnicom oblika A

10,4		13		10,4		49,4		67,6					
85		Poz.		Kol.		Im.		Naziv		Standard – izabrane karakteristike		Primerka	
								Masa		Razmera			
						Datum		Naziv:					
						Obrad.							
						Stand.							
						Obrad.				Oznaka:		L. ist:	
St. l.		Izmene		Datum		Ime		Izv. pod.		Zamena za			

SASTAVNICA

- Sastavnica je popis svih dijelova i materijala od kojih se sastoji sklop prikazan na crtežu
- Kada se sastavnica koristi na crtežu koji ima zaglavlje, tada se ona crta iznad zaglavlja i ispunjava odozdo na gore prema rednom broju pozicija

Sastavnica oblika A

3					
2					
1					
<i>Poz.</i>	<i>Kol.</i>	<i>Jm.</i>	<i>Naziv</i>	<i>Standard-izabrane karakteristike</i>	<i>Primedba</i>

RAZMJERA

- ❖ Po potrebi, predmet na crtežu može biti prikazan u stvarnoj veličini, umanjen ili uvećan
  - ❖ **Razmera predstavlja odnos istih veličina na crtežu i na predmetu**
  - ❖ Izbor razmere zavisi od veličine predmeta i njegove složenosti
  - ❖ Nezavisno od izabrane razmere, **na crtežima se prilikom kotiranja upisuju isključivo stvarne veličine predmeta**
-

RAZMJERA

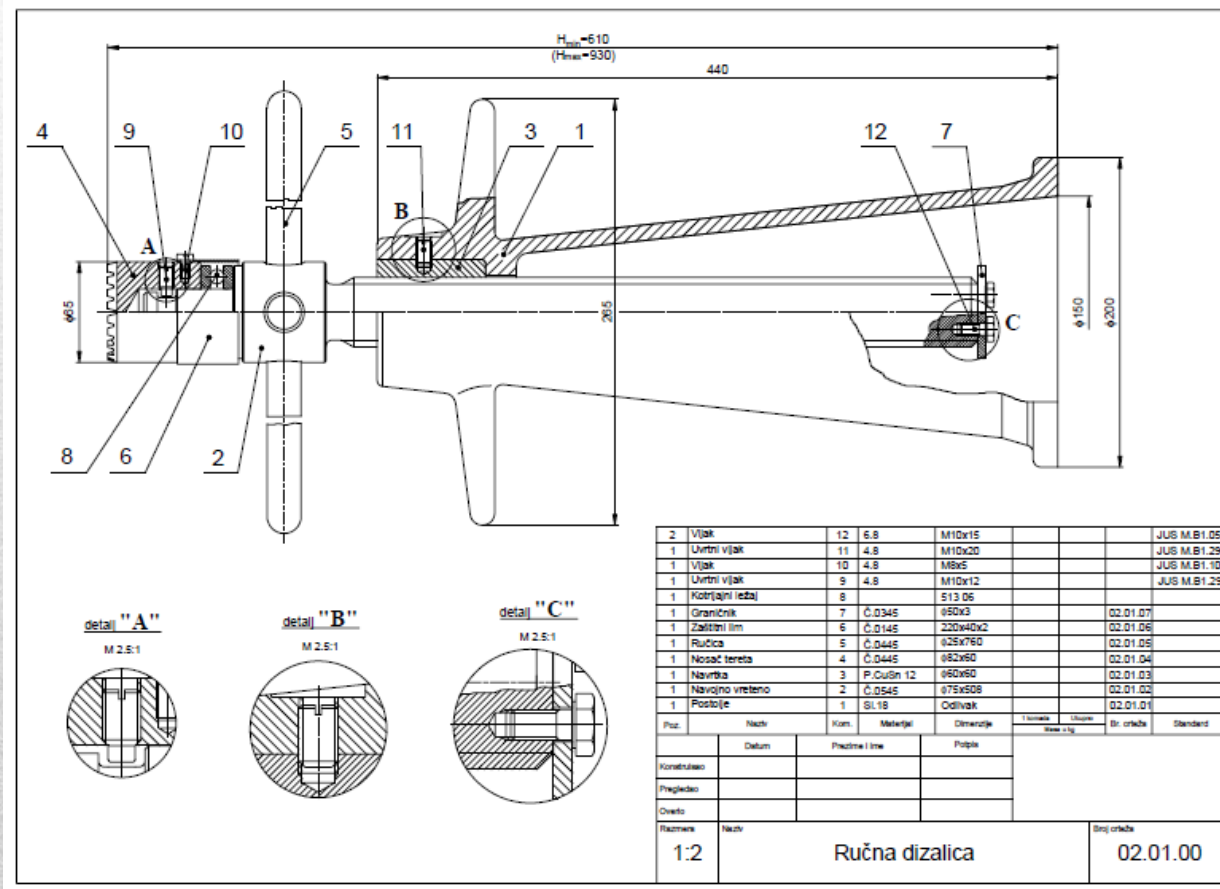
<i>Razmere za uvećanje</i>	<i>2 : 1</i>	<i>5 : 1</i>	<i>10 : 1</i>
<i>Stvarna veličina</i>	<i>1 : 1</i>		
<i>Razmere za umanjenje</i>	<i>1 : 2</i>	<i>1 : 5</i>	<i>1 : 10</i>
	<i>1 : 20</i>	<i>1 : 50</i>	<i>1 : 100</i>
	<i>1 : 200</i>	<i>1 : 500</i>	<i>1 : 1000</i>

RAZMJERA

- ❖ Razmjera se upisuje u zaglavlje tehničkog crteža. Ukoliko crtež obuhvata i detalje crtane u razmjeri različitoj od osnovne razmjere, upisane u zaglavlje crteža, tada se pored svakog detalja upisuje i razmjera u kojoj je detalj crtan.
  - ❖ Na crtežu predmeta se uvijek, bez obzira na usvojenu razmjeru, upisuju stvarne veličine dimenzija predmeta.
-

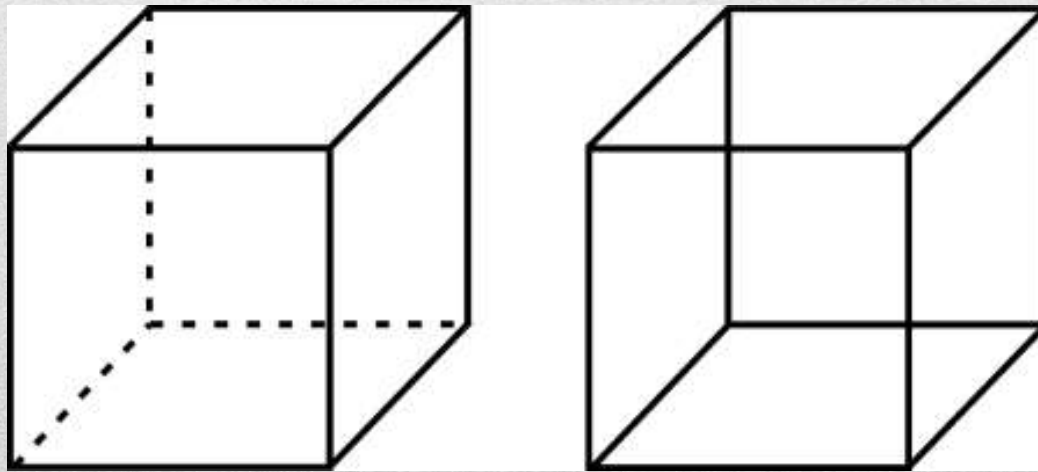
RAZMJERA

❖ Primjer crteža sa više razmjera

VRSTE LINIJA

- ❖ Radi postizanja što veće jasnoće i preglednosti, u tehničkim crtežima primjenjuju se **linije različitih vrsta i debljine.**

VRSTE LINIJA

Tip linije	Opis	Primena
	A Puna debela	Konture i nezaklonjene ivice
	B Puna tanka	Kotne i pomoćne kotne linije, pokazne linije, linije šrafure, konture zaokrenutih preseka
	C Puna tanka, izvučena slobodnom rukom	Ograničavanje delimičnih preseka, prekida
	D Puna tanka cik-cak	Služi kao i linija C, ali na jednom crtežu uvek koristiti samo jedan tip linije

VRSTE LINIJA

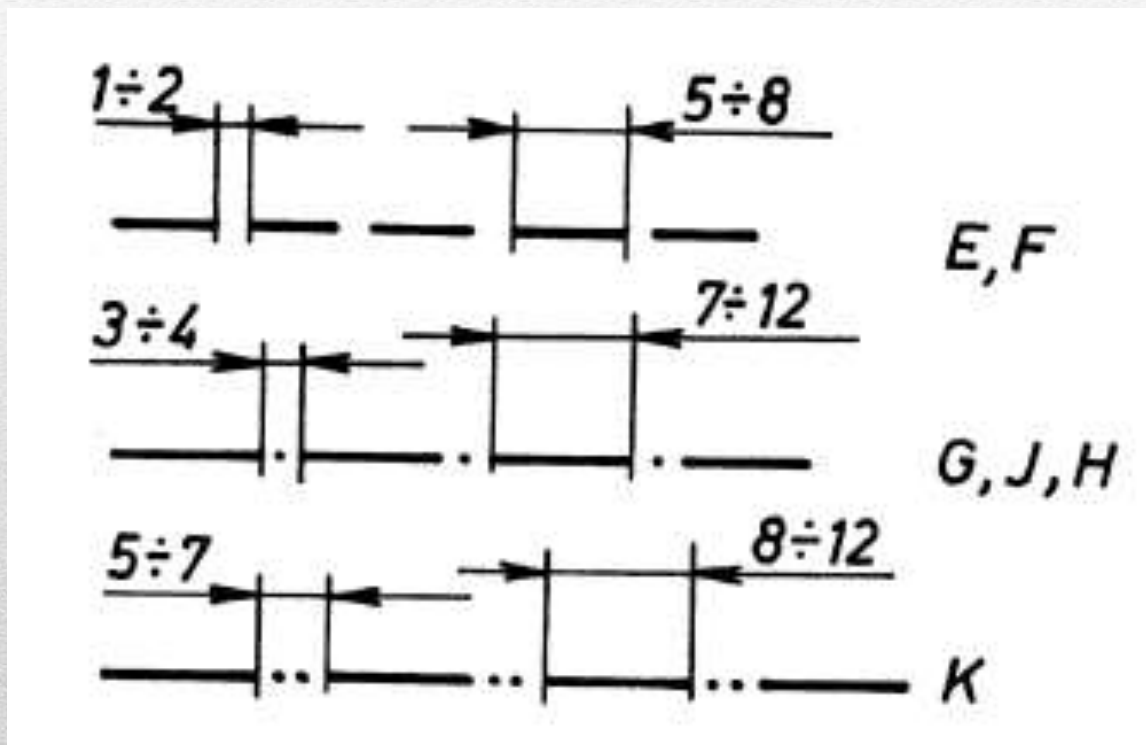
Tip linije		Opis	Primena
	E	Isprekidana debela	Crtanje zaklonjenih ivica i kontura
	F	Isprekidana tanka	Služi kao i linija E, ali na jednom crtežu uvek koristiti samo jedan tip linije
	G	Crta-tačka-crta, tanka	Osne linije, simetrane i putanje
	H	Crta-tačka-crta, tanka, zadebljana na krajevima i mestima promene pravca	Crtanje tragova ravni preseka

VRSTE LINIJA

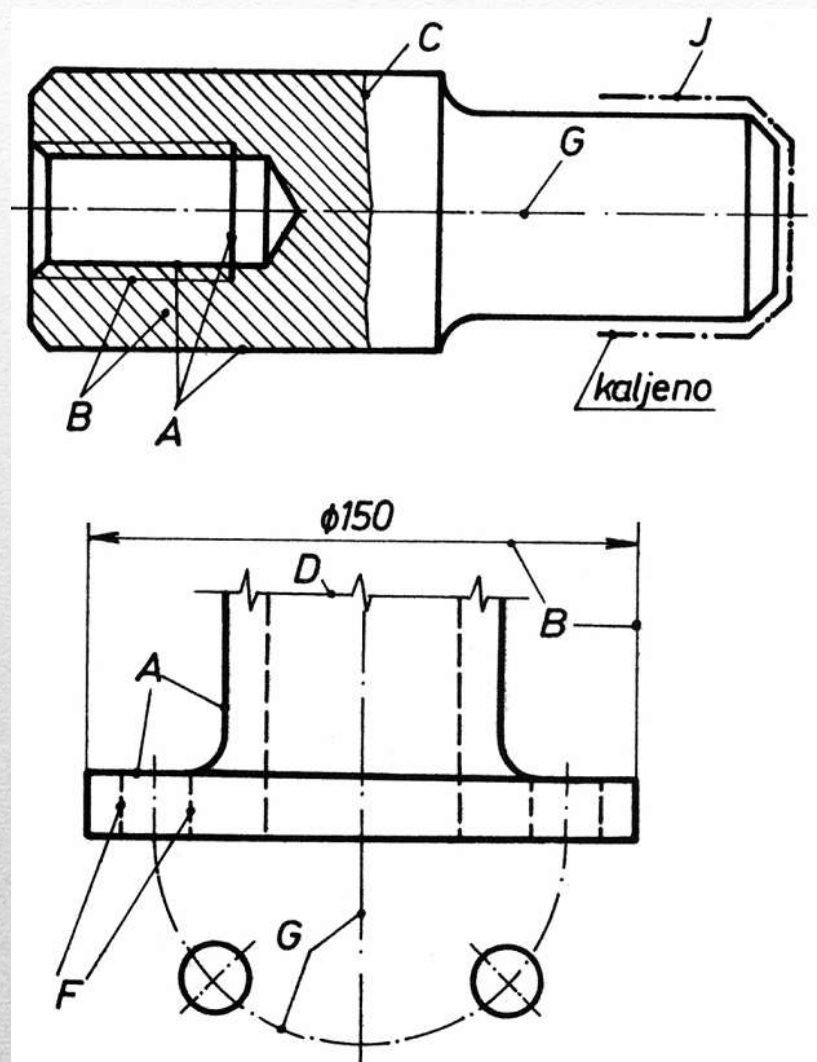
Tip linije		Opis	Primena
	J	Crta-tačka-crta, debela	Prikazivanje površi na kojima se izvode specijalni postupci (galvanizacija, cementacija, itd)
	K	Crta-dve tačke-crta, tanka	Prikazivanje kontura susednih delova, kontura mašinskih delova pre oblikovanja i međupoložaja pokretnih delova

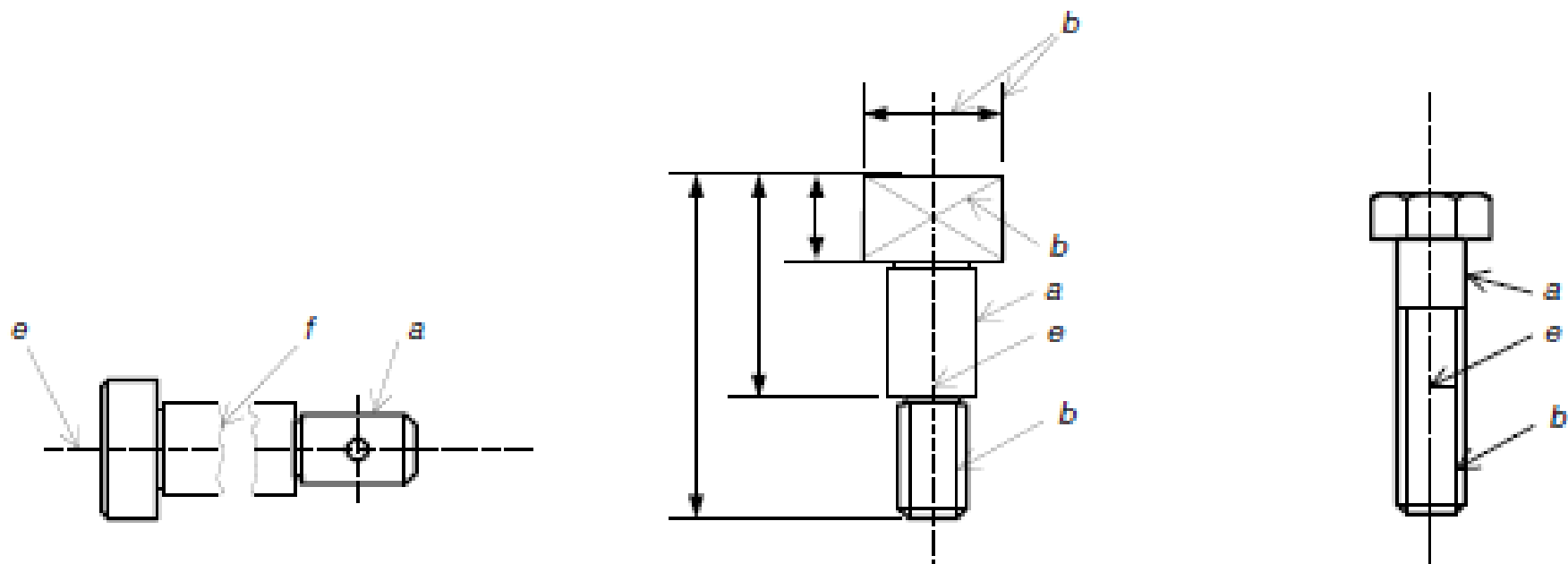
Preporučene mjere pojedinih vrsta linija

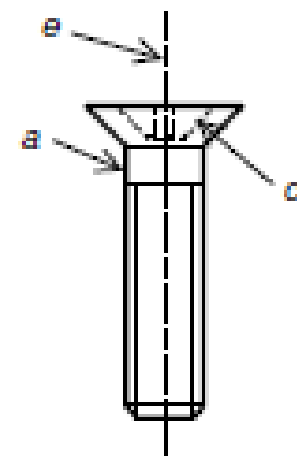
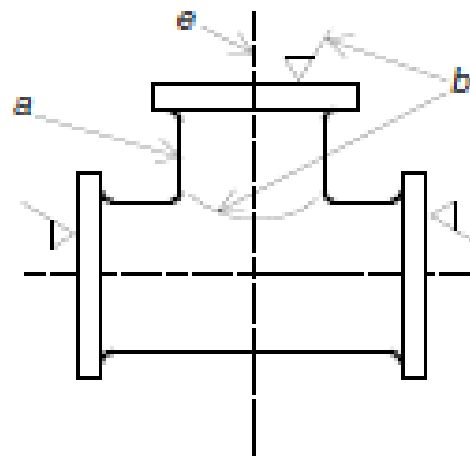
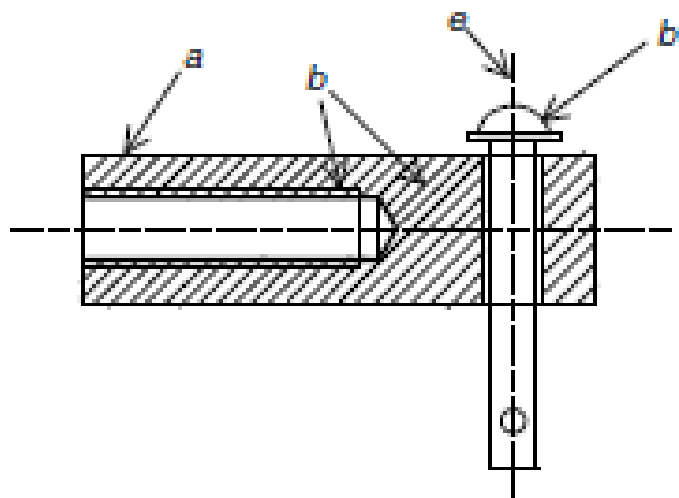
Primeri primene pojedinih vrsta linija

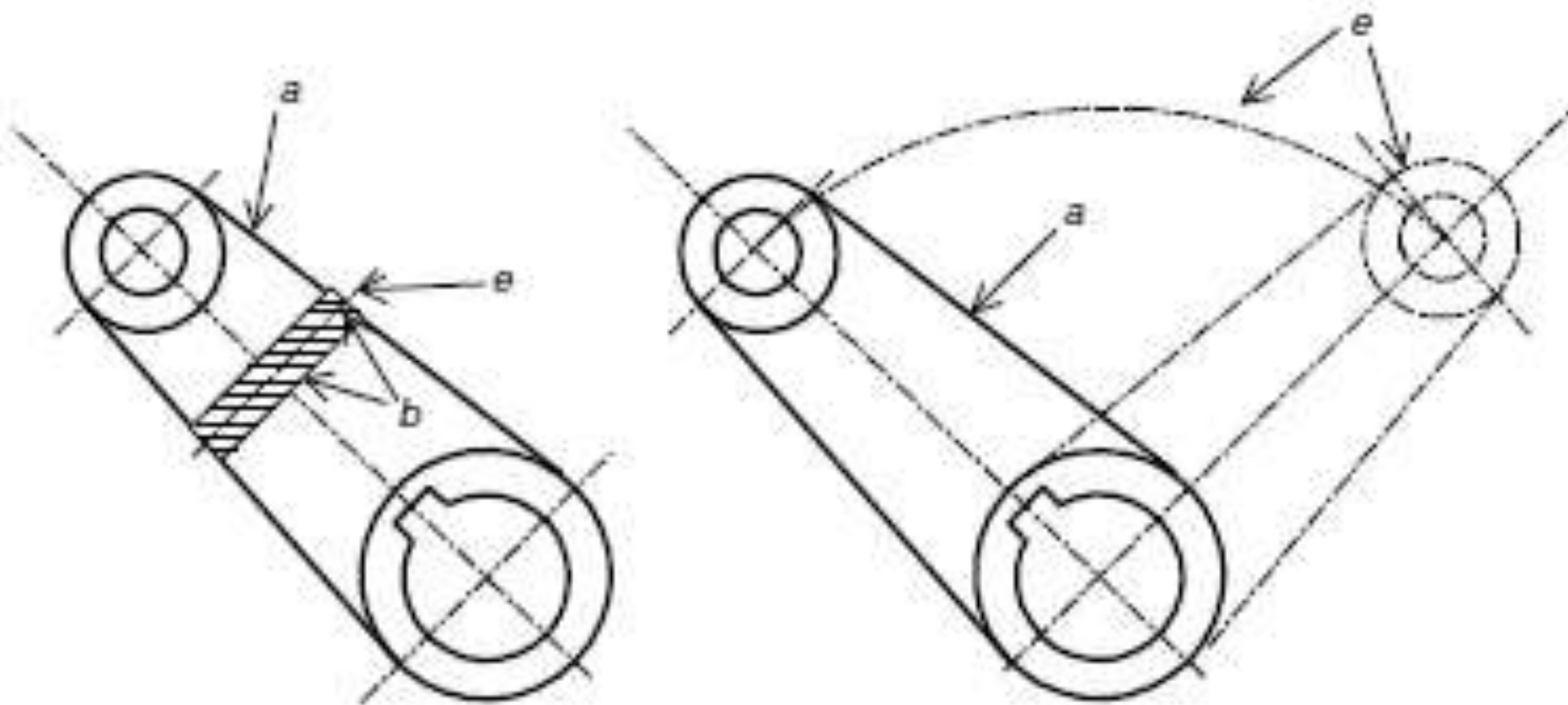
Primeri primene pojedinih vrsta linija

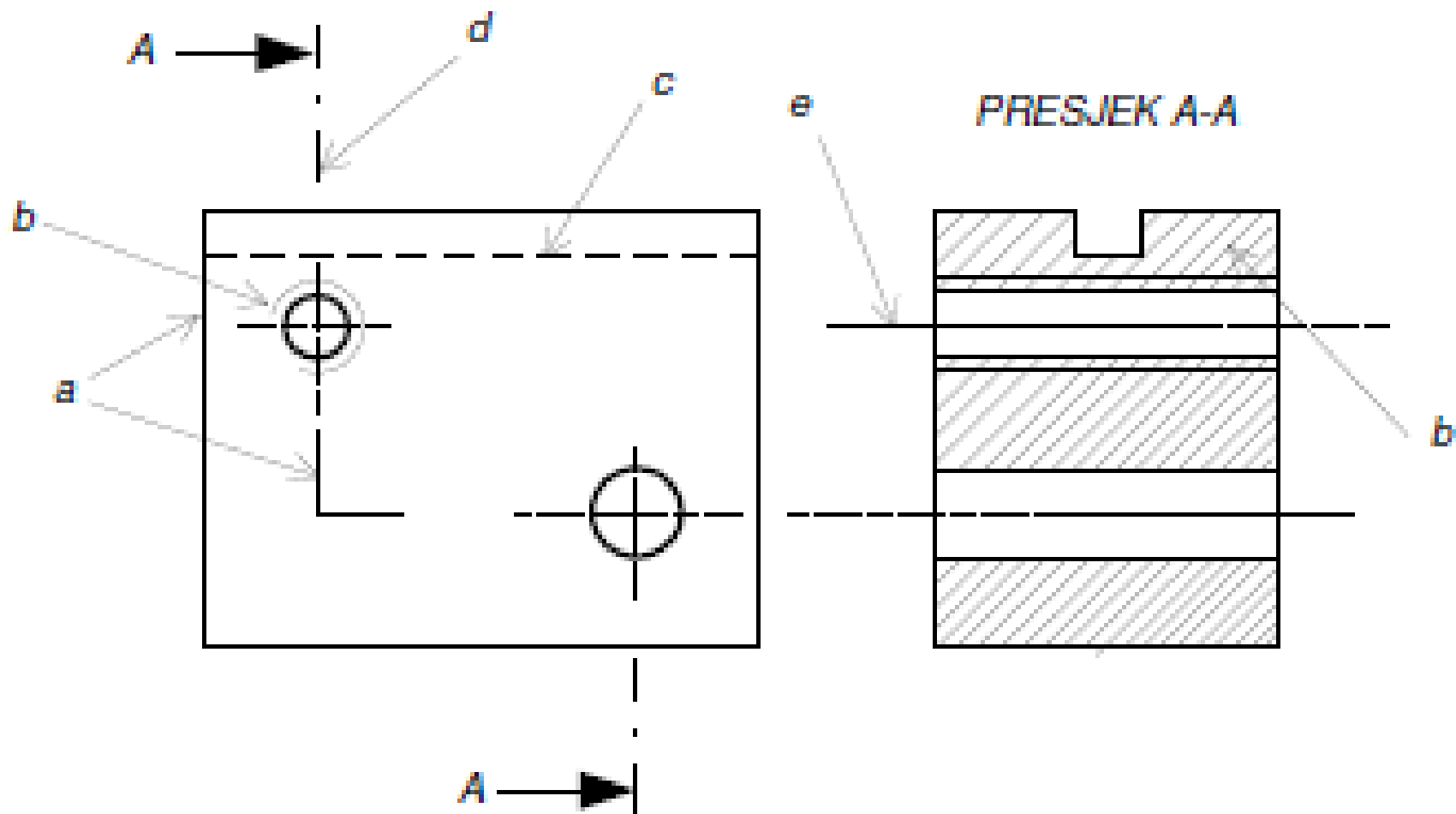
Primeri primene pojedinih vrsta linija

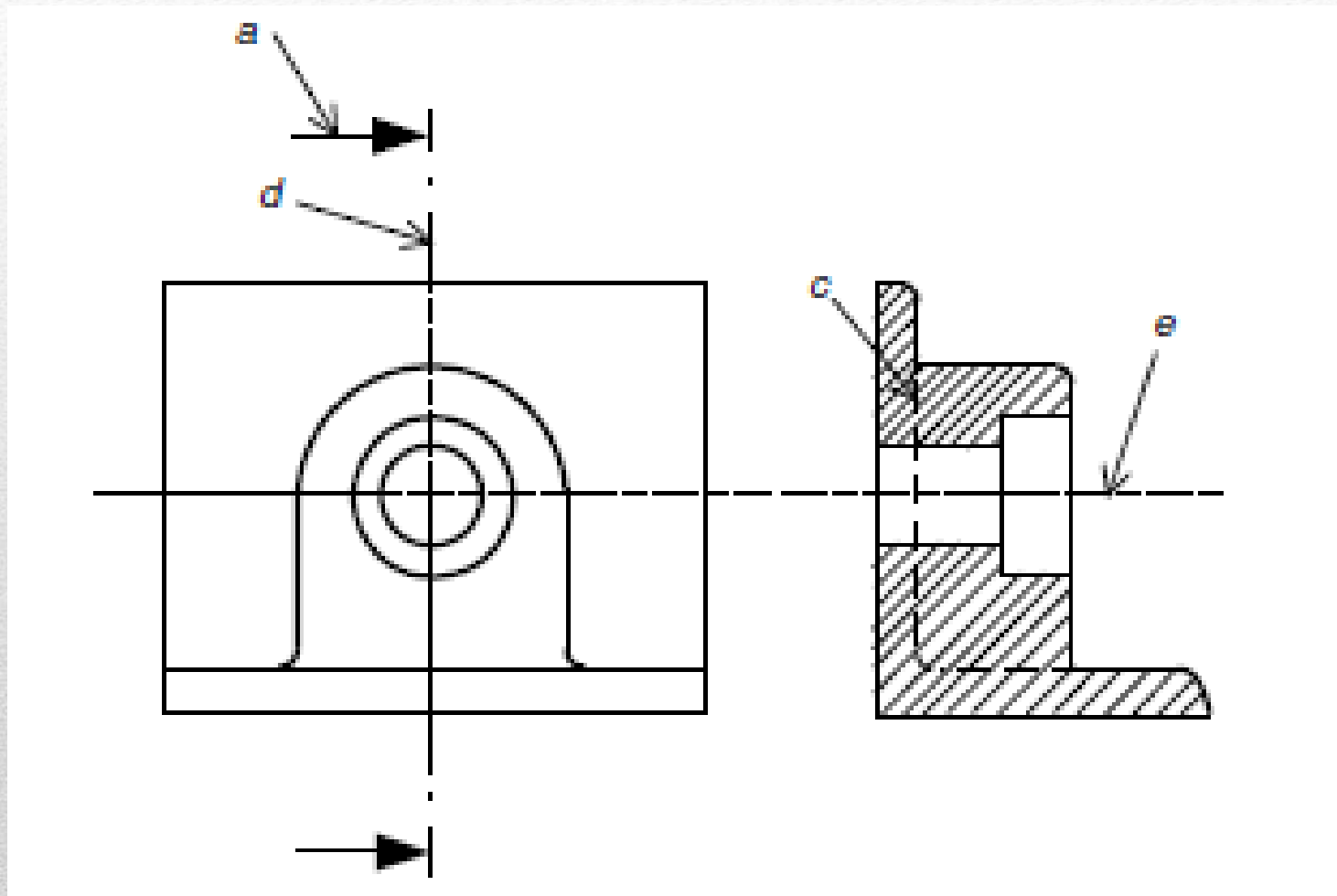
Primeri primene pojedinih vrsta linija

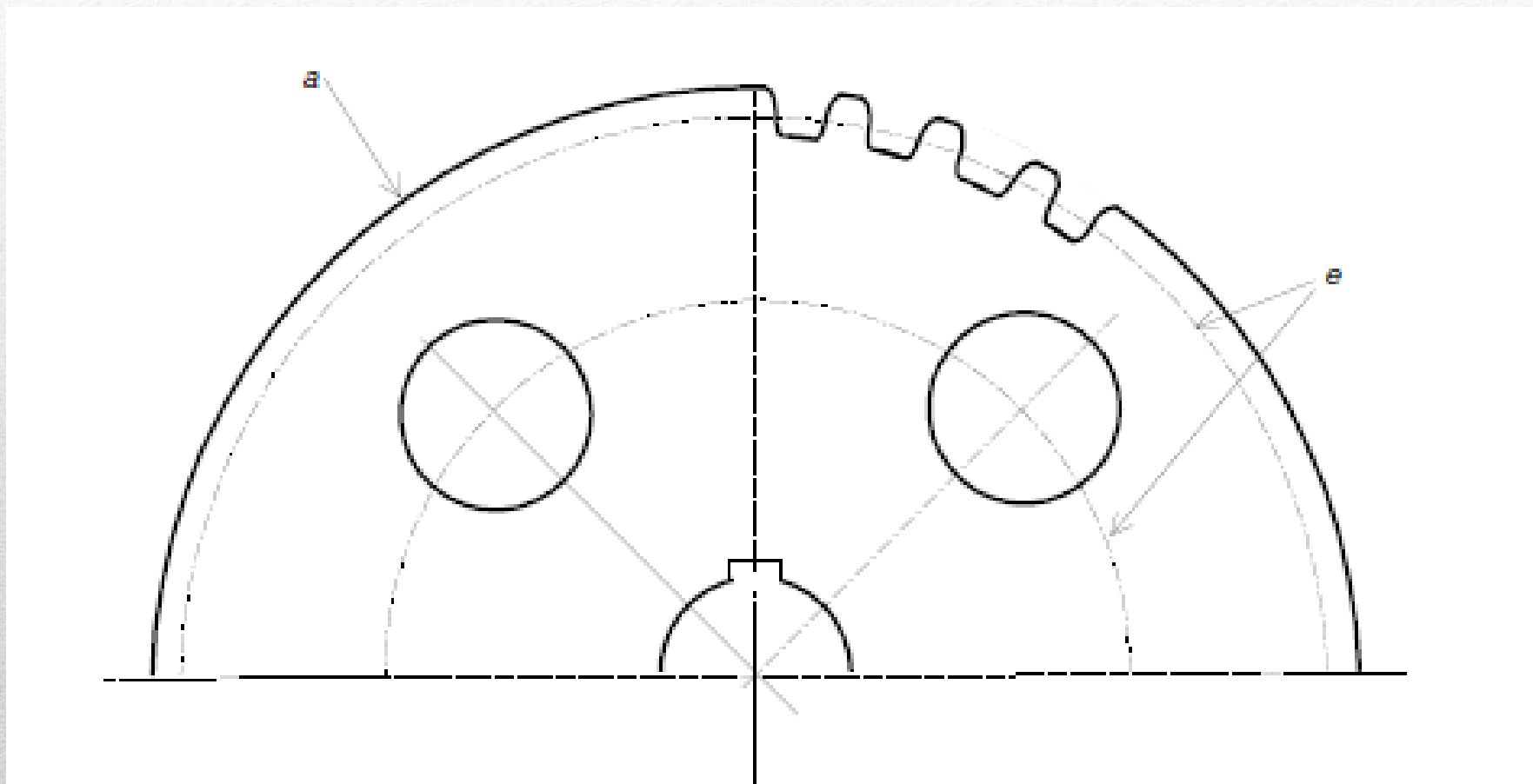
Primeri primene pojedinih vrsta linija

Primeri primene pojedinih vrsta linija

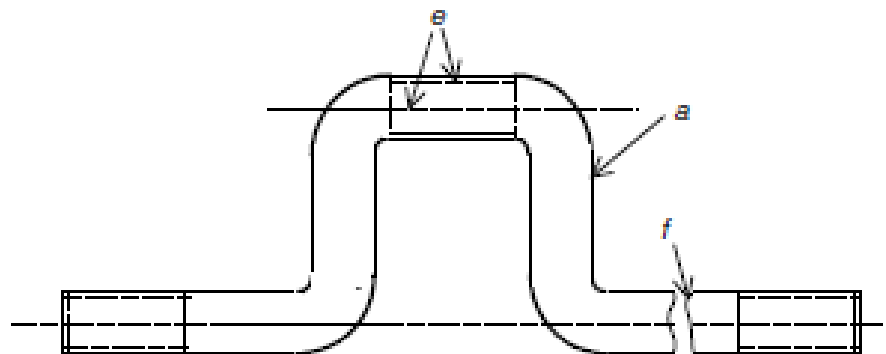

Primeri primene pojedinih vrsta linija

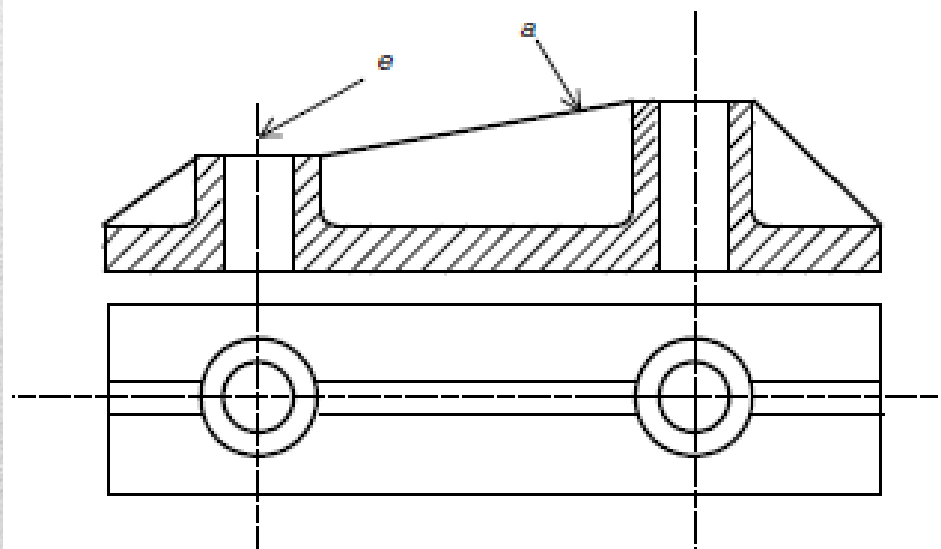

Primeri primene pojedinih vrsta linija

Slika 2.2.1 m)

Prioriteti različitog tipa linija

- Kada se dvije ili više linija različitog tipa pri crtanju preklapaju tada važi sledeći red prvenstva:
  - Vidljive ivice i konture (tip *A*);
  - Zaklonjene ivice i konture (tip *E* ili *F*);
  - Ravni presjecanja (tip *H*);
  - Osne linije i simetrane (tip *G*);
  - Težišne linije (tip *K*);
  - Pomoćne kotne linije (tip *B*).

Preporučene debljine linija

- ❖ Na crtežima se koriste dva reda debljine linija čiji je odnos 2:1.
- ❖ U tablici ispod podcrtane vrijednosti imaju prioritet pri izboru linija.
- ❖ Vrsta 2 nastala je kao rezultat uvođenja "rapidografa" u tehničko crtanje.

vrsta 1	0,13 mm	0,18 mm	<u>0,25 mm</u>	<u>0,35 mm</u>	<u>0,5 mm</u>	<u>0,7 mm</u>	1,0 mm	1,4 mm
vrsta 2	0,1 mm	<u>0,2 mm</u>	<u>0,3 mm</u>	<u>0,4 mm</u>	<u>0,5 mm</u>	0,6 mm	<u>0,8 mm</u>	1,2 mm

---

Preporučene debljine linija

- ❖ Jasan crtež se dobija primjenom samo tri debljine linija. Najdeblja linija označava skupinu
- ❖ Skupina linija bira se obzirom na veličinu crteža.
- ❖ Za formate A2 i manje, bira se skupina linija 0,5, dok se za formate papira A1 i veće bira skupina 0,7 ili 0.8.

Izborna vrsta	1	2	1	1	2	1	2	1	2
Crtna skupina	0,25	0,3	0,35	0,5	0,5	0,7	0,8	1,0	1,2
Crte a, d	0,25	0,3	0,35	0,5	0,5	0,7	0,8	1,0	1,2
Crte b, e, f	0,13	0,1	0,18	0,25	0,2	0,35	0,3	0,5	0,4
Crte c	0,18	0,2	0,25	0,35	0,3	0,5	0,4	0,7	0,6

debela puna	a crta	
tanka puna	b crta	
crtkana	c crta	
debela crta-točka	d crta	
tanka crta-točka	e crta	
prostoručna	f crta	

Tehničko pismo

- ❖ Za ispisivanje natpisa, oznaka i brojeva u tehničkim crtežima standardom je propisana primjena **tehničkog pisma**.
  - ❖ Tehničko pismo obuhvata: latinična, ćirilična i grčka slova, arapske i rimske bojeve, znakove računskih radnji i interpunkcije.
  - ❖ Znakovi tehničkog pisma mogu se ispisivati pod uglom **od 75% ili uspravno**.
  - ❖ Normom se propisuje:
    - nazivna visina h pisma,
    - širina crte,
    - širina znakova.
-

Tehničko pismo

- ❖ **Nazivna visina h** je visina velikih slova i brojeva.
  - ❖ **Nazivna visina i širina** pisma biraju se u zavisnosti od raspoloživog prostora i značja teksta. Razmaci između pojedinih znakova nisu strogo propisani, ali najpregledniji izgled se postiže ako su jednake površine između pojedinih znakova.
-

Tehničko pismo

Standardom su propisane nazivne visine tehničkog pisma: $h = 2.5; 3.5; 5; 7; 10; 14$ i 20 mm

Vrsta pisma		Širina d	Izgled								
Tip A		$h/14$	koso								
			uspravno								
Tip B		$h/10$	koso								
			uspravno								
Visina slova h i c ne smiju biti manja od 2,5 mm. Niz nazivnih visina slova h izveden je s faktorom porasta $\sqrt{2}$.											
Karakteristike			Omjer		Dimenzije, mm						
Visina	velikih slova i brojeva	h	$(14/14) \cdot h$	2,5	3,5	5	7	10	14	20	
			$(10/10) \cdot h$								
	malih slova	c	$(10/14) \cdot h$	-	2,5	3,5	5	7	10	14	
			$(7/10) \cdot h$								
Razmak	slova i brojevi	a	$(2/14) \cdot h$	0,35	0,5	0,7	1	1,4	2	2,8	
			$(2/10) \cdot h$	0,5	0,7	1	1,4	2	2,8	4	
	redova	b	$(20/14) \cdot h$	3,5	5	7	10	14	20	28	
			$(14/10) \cdot h$								
	riječi	e	$(6/14) \cdot h$	1,05	1,5	2,1	3	4,2	6	8,4	
			$(6/10) \cdot h$	1,5	2,1	3	4,2	6	8,4	12	
Širina crta		d	$(1/14) \cdot h$	0,18	0,25	0,35	0,5	0,7	1	1,4	
			$(1/10) \cdot h$	0,25	0,35	0,5	0,7	1	1,4	2	

Znakovi tehničkog pisma prema standardu ISO 3098/1

ABCDEFGHIJKLMNO

PQRSTUVWXYZ

abcdefghijklmnop

qrstuvwxyz

[(!?:"'-=+x·√%&)]φ

12345677890IVX

ABCDEFGHIJKLMNOP

QRSTUVWXYZ

abcdefghijklmnopq

rstuvwxyz

[(!?:"'-=+x·√%&)]φ

12345677890IVX

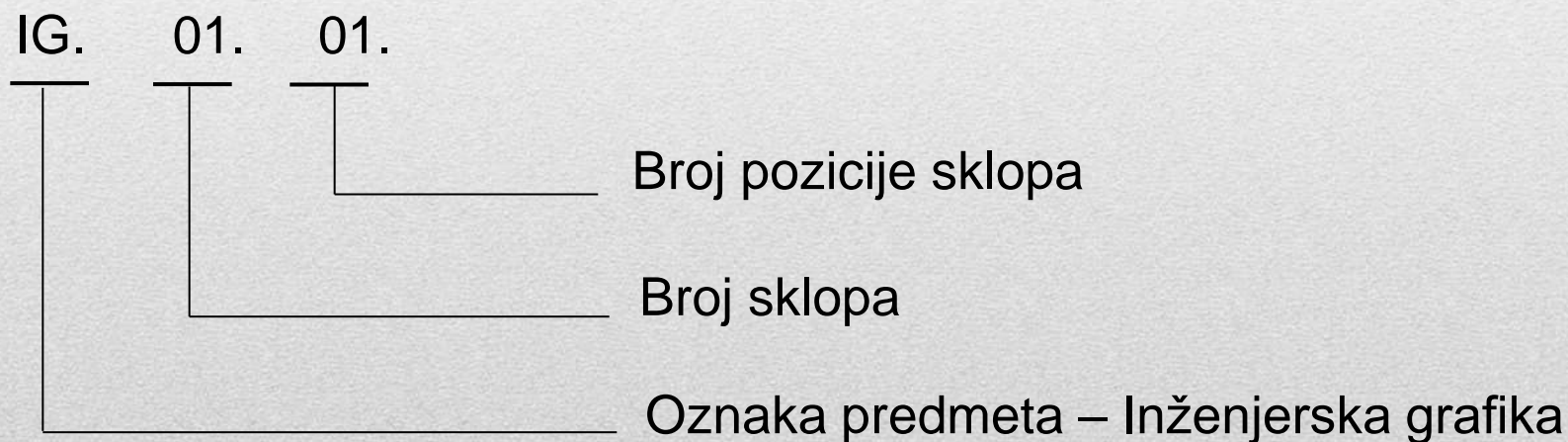

Označavanje tehničkih crteža

- Svaki tehnički crtež mora biti označen na jedinstven način, kako bi se izbjegla mogućnost zamjene jednog crteža drugim.
- Način označavanja crteža nije propisan standardom.
- Oznaka crteža se uobičajno sastoji od kombinacije slova i brojeva.

Označavanje tehničkih crteža

- ❖ S obzirom da propisanog standarda za označavanje crteža nema predlog za označavanje školskih crteža bi mogao biti sljedećeg oblika:

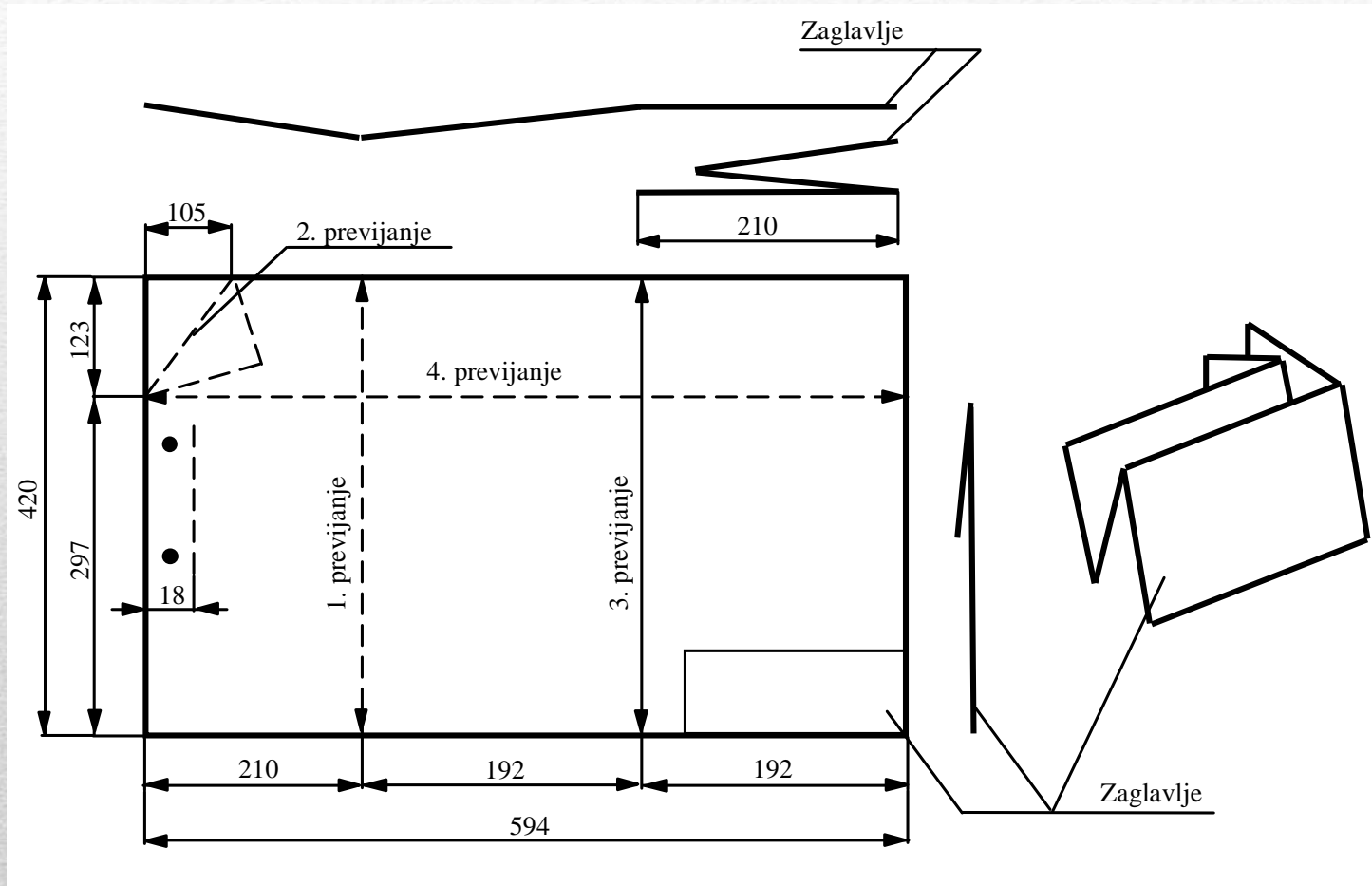
Previjanje različitih formata na veličinu formata A4

FORMAT	SCHEMA PREVIJANJA FORMATA	PREVIJANJE	
		UZDUŽNO	POPREČNO
2A0 1189 x 1682			
A0 841 x 1189			
A1 594 x 841			
A2 420 x 594			
A3 297 x 420			

FORMAT	SCHEMA PREVIJANJA FORMATA	PREVIJANJE	
		UZDUŽNO	POPREČNO
2A0 1189 x 1682			
A0 841 x 1189			
A1 594 x 841			
A2 420 x 594			
A3 297 x 420			

PREVIJANJE FORMATA

❖ Format A2 - Fascikla sa mehanizmom

PREVIJANJE FORMATA

❖ Format A2 - Fascikla bez mehanizma

